

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย นายสมักร เขาวภานันท์
รหัส ๕๙๐๔๔๐

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

ระบอบประชาธิปไตย

นายสมักร เขาวาณิช¹

บทคัดย่อ

ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ในปัจจุบัน ระบอบประชาธิปไตยมีความเป็นมาอย่างยาวนาน บนพื้นฐานของปรัชญาและแนวคิดที่คำนึงถึงธรรมชาติของมนุษย์ เสรีภาพของมนุษย์ ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ตลอดจนอำนาจอันสูงสุดคืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดและปรัชญาดังกล่าวจะต้องมีการนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้ปกครองจึงมีส่วนสำคัญที่จะต้องมีส่วนในการปกป้องและคุ้มครอง สิทธิรวมถึงเสรีภาพของประชาชนและต้องคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ตลอดจนรักษาไว้ ซึ่งความเสมอภาคของประชาชนอีกด้วย

คำสำคัญ ประชาธิปไตย

¹ นายกสมาคมนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ระบอบประชาธิปไตย

นายสมักร เชาวภานันท์¹

1. ความนำ

คำว่า ประชาธิปไตย ภาษาอังกฤษใช้คำว่า democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ demos หมายถึง ประชาชน และ kratia หมายถึง การปกครอง โดยนัยทางภาษาเมื่อมารวมกันเป็น democracy จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน²

เมื่อพิจารณาคำว่าประชาธิปไตย มีรากศัพท์มาจากคำว่า ประชา หมายถึง ประชาชน กับคำว่า อธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุด คำว่าประชาธิปไตย จึงหมายถึง ประชาชนมีอำนาจสูงสุด กล่าวคือ การที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ ประชาธิปไตย ไม่ได้หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และ ต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระบอบประชาธิปไตยมีความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยเริ่มถือกำเนิดที่นครรัฐเอเธนส์

2. ระบอบประชาธิปไตยโดยตรงของนครรัฐเอเธนส์ (Athenian Direct Democracy)

นครรัฐเอเธนส์ในสมัยโบราณเมื่อ 500 ปีก่อนคริสต์ศักราชมีประชากรประมาณ 300,000 คน เป็นนครรัฐที่ได้พัฒนาระบบการเมืองการปกครองที่เชื่อว่าเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย โดยถือว่านครรัฐเอเธนส์เป็นผู้ให้กำเนิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปัจจุบันนี้ เราเรียกระบบการเมืองการปกครองของนครรัฐเอเธนส์ในสมัยนั้นว่า ระบอบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ทั้งนี้เพราะว่าพลเมือง (citizens) ที่บรรลุนิติภาวะ(ยกเว้นสตรี ทาส คนต่างด้าว และ เสรีชนที่อายุต่ำกว่า 20ปี)

¹ นายกสมาคมนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อดีตสมาชิกวุฒิสภา และอุปนายกฝ่ายบริหาร สภานายความ

² สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2557

ได้รับอนุญาตให้มีบทบาทสำคัญในการปกครองรัฐ การปกครองของนครรัฐเอเธนส์จึงอยู่ในอำนาจของพลเมืองส่วนใหญ่อย่างแท้จริง

สภาประชาชน (The Assembly) ของนครรัฐเอเธนส์ประกอบด้วยสุภาพบุรุษที่เป็นพลเมืองของนครรัฐเอเธนส์ทั้งหมด สภาประชาชนจะทำการประชุมปีละ 10 ครั้ง เพื่อพิจารณาตัดสินใจเรื่องของรัฐและประชาชน

แต่เนื่องจากสภาประชาชนมีขนาดใหญ่และประชุมไม่บ่อยครั้งจึงไม่สามารถจะดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองของรัฐได้อย่างเหมาะสมดังนั้น สภาประชาชนจึงกำหนดให้มีสภาบริหาร (Council) ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน ที่มาจากการจับสลากของที่ประชุมสภาประชาชน และเพื่อให้การทำงานของสภาบริหารมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับภารกิจที่รับผิดชอบ สภาบริหารจึงแบ่งออกเป็นคณะกรรมการ 10 ชุด (Committees) โดยคณะกรรมการแต่ละชุดจะรับผิดชอบดูแลเรื่องต่างๆของรัฐเป็นการเฉพาะ

นอกจากนี้ยังมีสภาตุลาการ (Juries) ทำหน้าที่ในการพิจารณารรคดีต่างๆ ของนครรัฐ สภาตุลาการประกอบด้วยสมาชิก 200 ถึง 500 คน ซึ่งจับสลากจากคณะกรรมการประชาชนจำนวน 6,000 คน ที่ได้รับเลือกจากที่ประชุมสภาประชาชนทุกปี

อย่างไรก็ตาม ระบบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์มิใช่ระบบทางตรงทั้งหมด กล่าวคือ ประชาชนทุกคนมิได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองโดยตรงทุกกรณี แต่พลเมืองก็มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจโดยตรงในหลายกรณี

ถึงแม้ว่าสภาบริหารและคณะกรรมการจะเป็นผู้รับผิดชอบและดูแลปัญหาต่างๆ ในการปกครองของรัฐเป็นเบื้องต้น แต่เรื่องสำคัญจะต้องถูกนำไปพิจารณาเพื่อการตัดสินใจครั้งสุดท้ายในที่ประชุมสภาประชาชน อาทิเช่น การประกาศสงคราม การตกลงสันติภาพ การร่วมมือกับพันธมิตร และการเก็บภาษีทางตรง เป็นต้น

สภาบริหารที่ได้รับการคัดเลือกโดยวิธีการคัดเลือกโดยวิธีการจับสลากจากที่ประชุมสภาประชาชน จะดำรงตำแหน่งคราวละ 1 ปี ดังนั้น บุคคลในฐานะพลเมืองจึงมีโอกาสหมุนเวียนเข้ามาทำหน้าที่บริหารอย่างรวดเร็ว

สำหรับสภาตุลาการ จะได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบศาลต่างๆ ของนครรัฐ ผู้พิพากษาหลายคนต้องทำหลายหน้าที่พร้อมๆกัน ระบบนี้จึงเป็นระบบที่พลเมืองมีส่วนร่วมในการปกครองอย่างกว้างขวาง อาจกล่าวได้ว่าประมาณ 1 ใน 6 ของพลเมืองในนครรัฐเอเธนส์มีส่วนร่วมในหน้าที่การบริหารของนครรัฐในแต่ละปี

หลักการบริหารและสถาบันทางการเมืองของสังคมนอร์เวย์จึงขึ้นอยู่กับคุณค่าในการแสดงออกของพลเมืองเกี่ยวกับความรู้สึกและความต้องการของตน ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิตโดยมีความเชื่อที่สำคัญว่า พลเมืองสามารถบรรลุความสุขของชีวิตและการพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในชีวิตแห่งชุมชน ถึงแม้ว่าพลเมืองมีหน้าที่ในการดูแลครอบครัวและธุรกิจของตนแต่ต้องถือว่าหน้าที่ของรัฐมีความสำคัญสูงสุด

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์นั้นได้แก่หลักความเสมอภาค กล่าวคือ พลเมืองทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องฐานะทางสังคมและทางการเงินได้รับโอกาสเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมในชีวิตการเมืองของชุมชน และเพื่อเป็นหลักประกันว่า คนจนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองได้ การปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของพลเมืองจะได้รับค่าตอบแทนรวมทั้งการประชุมในสภาประชาชนด้วย

นอกจากนี้ชาวเอเธนส์ยังมีความเคารพต่อกระบวนการตัดสินใจของสภาประชาชน สภาบริหาร และสภาตุลาการ โดยปฏิบัติตามคำตัดสินโดยเคร่งครัด กระบวนการตัดสินใจภายใต้หลักนิติธรรม (Rule of Law) ดังกล่าว ของนครรัฐเอเธนส์ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในความศิวไลซ์ระหว่างนครรัฐเอเธนส์กับการปกครองระบอบเผด็จการของรัฐอื่นที่ใช้อำนาจบังคับประชาชนแบบป่าเถื่อน

ระบอบการเมืองของนครรัฐเอเธนส์อยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาเชื่อมั่นว่า มนุษย์เกิดมา มีเหตุผล โดยมีผู้ใดมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น ไม่ว่าจะมีความสามารถและสังคมแตกต่างกันหรือไม่ก็ตาม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นกระบวนการพิจารณากันกรองนโยบายสาธารณะโดยการอภิปรายในการประชุมสภาประชาชน อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของระบอบการเมืองของนครรัฐเอเธนส์

ด้วยเหตุนี้ระบอบการปกครองของนครรัฐเอเธนส์จึงเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตรง ทั้งนี้เพราะประชาชนจำนวนมากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสภาประชาชน รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมสภาบริหารผ่านสภาประชาชน ในขณะที่เดียวกันประชาชนจำนวนมากก็มีบทบาทหรือทำหน้าที่ในสภาบริหารและสภาตุลาการ จึงกล่าวได้ว่าระบอบประชาธิปไตยโดยตรงของนครรัฐเอเธนส์เป็นระบอบการปกครองที่ก้าวหน้าและล้ำยุคล้ำสมัยเป็นอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับระบอบการปกครองของรัฐอื่นๆ ในสมัยเดียวกันที่มีลักษณะเผด็จการเป็นส่วนใหญ่³

³ สมบัติ ช่างธัญวงศ์ การเมือง แนวความคิดและการพัฒนา พิมพ์ครั้งที่ 22 , เสมาธรรม , กรุงเทพฯ ฯ หน้า 240-243

3. ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน (Representative Democracy)

ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน คือระบอบการปกครองที่ประชาชนมิได้เข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตนเองโดยตรงแต่ประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทนให้ทำหน้าที่ตัดสินใจแทนตน ทั้งนี้เพราะในสังคมการเมืองยุคใหม่ รัฐต่างๆ ประกอบด้วยประชาชนจำนวนมากจึงไม่สะดวก ต่อการที่ประชาชนจะเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตนเอง ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้ระบอบตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ตัดสินใจแทนตน โดยตัวแทนนี้มีเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับประชาชนทั้งหมด

ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้ที่พัฒนามาจากประเทศในตะวันตก 3 ประเทศคือ อังกฤษ สวิสเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา ทั้ง 3 ประเทศ นั้นได้เริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนเมื่อปลายศตวรรษที่ 18 และต้นศตวรรษที่ 19 โดยประชาชนจำนวนมากทำการเลือกผู้นำทางการเมืองของตน จากการเริ่มต้นเพียง 3 ประเทศ ต่อมาได้ขยายไปในประเทศต่างๆ ในยุโรปและประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ ดังนั้นระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มประเทศบางประเทศเมื่อไม่นานมานี้เท่านั้น

หากจะกล่าวกันโดยแท้จริงแล้ว ถ้าจะถือว่าระบอบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่ของรัฐจะต้องมีสิทธิในการตัดสินใจในการปกครองโดยใช้สิทธิเลือกผู้นำทางการเมืองของตน อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์เช่นนี้เพิ่งจะเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง กล่าวคือทั้งอังกฤษและอเมริกามีได้อนุญาตให้ประชาชนทั้งหมดมีสิทธิทางการเมืองในการเลือกตั้งผู้นำของตน จนกระทั่งเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 เมื่อปี ค.ศ.1920 นี้เอง สตรีที่มิได้รับสิทธิเลือกตั้งทางการเมือง สวิสเซอร์แลนด์ได้อนุญาตให้สตรีมี สิทธิทางการเมืองเมื่อได้ใช้ระบอบประชาธิปไตยไปแล้วถึง50ปี

ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน คือระบอบการปกครองที่ประชาชนเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ตัดสินใจในการปกครองลักษณะนี้หรือสเตลิต กล่าวว่าเป็นระบอบการปกครองโดยคนส่วนน้อยภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ สำคัญของการนี้มีใช้อยู่ที่การปกครองของคนส่วนน้อยแต่อยู่ที่การควบคุมของคนส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนมีความหมายมากกว่าการควบคุมโดยคนส่วนใหญ่ กล่าวคือ คนส่วนใหญ่จะต้องสามารถผลักดันความต้องการของตนผ่านกระบวนการทางการเมืองได้ด้วย ระบอบนี้ต้องให้อำนาจประชาชนในการควบคุมผู้นำของตน ทั้งนี้เพื่อในมั่นใจว่าผู้นำทางการเมืองจะต้องรับผิดชอบในการกระทำต่อประชาชน ภายใต้ระบอบนี้ถ้าประชาชนไม่สามารถจะควบคุมผู้ปกครองได้แล้ว ระบอบนี้ก็ไม่แตกต่างกับระบอบคณาธิปไตย (oligarchy) แต่อย่างใด เพราะเป็นการปกครองของคนจำนวนน้อยที่ไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน

กลไกที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนในการรักษาอำนาจการควบคุมของประชาชนต่อผู้นำทางการเมือง เพื่อให้ผู้นำทางการเมืองรับผิดชอบต่อประชาชน คือ การเลือกตั้ง (elections) โดยความจริงแล้วสังคมประชาธิปไตยได้สร้างสรรค์ความไม่มั่นคงให้แก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยกำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งเหล่านี้จะต้องผ่านการเลือกตั้งใหม่เมื่อครบวาระหรือตามกติกาของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องระมัดระวังอยู่เสมอว่าจะต้องมีผลงานที่รับผิดชอบต่อความต้องการของประชาชน มิฉะนั้นอนาคตในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะหมดสิ้นลงเมื่อประชาชนไม่เลือกกลับเข้ามาใหม่ อาจกล่าวได้ว่ากลไกนี้เป็นมาตรการสำคัญของประชาชนที่จะควบคุม กำกับ และตรวจสอบการทำงานของผู้ปกครอง เมื่อผู้ปกครองไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชน ประชาชนมีสิทธิที่จะถอดถอนผู้ปกครองได้

ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจึงต้องจัดให้มีการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้นำทางการเมืองเข้ามาเสนอตัวแข่งขัน อำนาจของประชาชนจะปรากฏก็ต่อเมื่อประชาชนมีอำนาจที่จะเลือกกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเหนือกลุ่มอื่นเพื่อให้รับผิดชอบต่อหน้าที่ในการปกครอง ด้วยเหตุนี้สังคมประชาธิปไตยจึงต้องพัฒนาให้ประชาชนมีโอกาสพิจารณาเลือกตั้งผู้นำทางการเมืองของตน และสถาบันการเมืองที่สอดคล้องกับการสนองตอบเจตนารมณ์ ของประชาชนต่อเป้าหมายนี้คือ ระบบพรรคการเมือง ซึ่งมีหน้าที่ในการเสนอคู่แข่งทางการเมืองให้ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกและกระบวนการนี้จะสมบูรณ์ต่อเมื่อพรรคการเมืองเข้าร่วมแข่งขันไม่ต่ำกว่า 2 พรรคขึ้นไป เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้วิจารณญาณในการเลือกตั้งผู้ที่เหมาะสมที่สุด

เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจะต้องกำหนดให้มีแข่งขันโดยเสรี ดังนั้น พรรคการเมืองจะต้องยอมรับการดำรงอยู่ซึ่งกันและกัน มิใช่พยายามทำลายคู่แข่งให้ล่มสลายไป พรรคการเมืองที่อยู่ในอำนาจจะต้องเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพรรครัฐบาล และนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่อประชาชน

สิ่งสำคัญคือพรรครัฐบาลจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเสรี เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกฝ่ายค้านเข้ามาทำหน้าที่เป็นพรรครัฐบาลได้ด้วย ซึ่งหมายความว่าพรรครัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในวันนี้จะต้องเตรียมตัวสำหรับการเป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีเสียงข้างน้อยในอนาคตด้วย ทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจการตัดสินใจของประชาชน ในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

ในประเด็นของการเลือกตั้งโดยเสรี นักการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจะต้องตระหนักว่า สิ่งสำคัญยิ่งกว่าชัยชนะทางการเมือง คือ สิทธิในการแข่งขันทางการเมือง ภายใต้ระบบนี้ผู้ชนะในการแข่งขันทางการเมืองจะต้องรับผิดชอบต่อพัฒนานโยบายในการแก้ไขปัญหาสำคัญของสังคม ส่วนผู้ที่พ่ายแพ้ก็มีการกิจที่จะต้องทำหน้าที่ในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการกระทำของผู้ชนะเพื่อสร้างความสนใจและความเชื่อถือให้กับประชาชน โดยมุ่งหวังการสนับสนุนจาก

ประชาชนให้มีโอกาสเข้าไปเป็นผู้บริหารในการเลือกตั้งครั้งต่อไป เพราะประชาชนส่วนใหญ่คือผู้ที่มีอำนาจและความรับผิดชอบที่จะตัดสินใจให้คู่แข่งคนใดเข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองเมื่อการเลือกตั้งครั้งใหม่มาถึง นี่คือนโยบายอริปไตยของประชาชน

การแข่งขันระบอบประชาธิปไตยตัวแทน จะต้องเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีโอกาสเข้ามาเสนอตัวแข่งขันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทั้งในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม หมายความว่าประชาชนจะต้องมีเสรีภาพในทางการเมืองอย่างเสมอภาค

ในระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน นอกจากการเลือกตั้งที่จะต้องจัดให้มีขึ้นตามกฎหมายที่แน่นอนแล้ว สังคมประชาธิปไตยจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงการตัดสินใจของผู้ปกครองในกรณีสำคัญต่างๆเป็นประจำถึงแม้จะไม่มีข้อมูลก็ตามว่าผู้ปกครองจะต้องแจ้งผลการตัดสินใจที่สำคัญให้ประชาชนได้รับรู้เสมอ แต่ประชาชนจะต้องมีสิทธิในการรับรู้ข่าวสารที่สำคัญจากผู้ปกครองโดยสมบูรณ์

4.ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยมีรากฐานทางความคิดที่พัฒนามาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอิทธิพลจากความคิดเสรีนิยมในยุคปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ เป็นการผสมผสานหลักการเสรีนิยมเข้าด้วยกันอย่างสมเหตุสมผล และมีอิทธิพลแพร่หลายอย่างกว้างขวางอยู่ในปัจจุบัน ปรัชญารากฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยอาจจำแนกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้⁴

4.1 ธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature)

การที่ระบอบประชาธิปไตยมุ่งมาดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง เพราะมีความเชื่อว่า มนุษย์โดยธรรมชาติส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ที่มีเหตุผล ความรู้ความเข้าใจที่มนุษย์มีต่อโลกภายนอกจึงเพิ่มพูนขึ้นด้วยการศึกษา ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมีความสามารถที่จะตัดสินใจเพื่อเลือกสิ่งที่ดีสำหรับชีวิตของตน ถึงแม้ว่าการใช้ดุลยพินิจของมนุษย์จะไม่ถูกต้องเสมอไปแต่มนุษย์มีแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งที่ดีสำหรับตนมากกว่าให้ผู้ปกครองตัดสินใจให้เขา

⁴ อังแล้ว , หน้า 247-25

มนุษย์มิได้ใช้เฉพาะหลักการแห่งเหตุผลเท่านั้น แต่มนุษย์ยังใช้มโนธรรมส่วนบุคคลด้วย และมโนธรรมส่วนบุคคลนี้จะกำหนดหลักความประพฤติทางศีลธรรมอันจำเป็นต่อชีวิตทางสังคมที่มีคุณค่าต่อมนุษยชาติเมื่อมนุษย์จำต้องใช้มโนธรรมส่วนตัวในการวินิจฉัยกฎธรรมชาติ การวินิจฉัยนั้นจึงอาจจะแตกต่างกันไปตามมโนกรรมของแต่ละคน ประชาคมทางการเมืองจึงได้กำหนดให้วินิจฉัยกฎธรรมชาติเป็นการวินิจฉัยร่วมกันของคนส่วนใหญ่

นักประชาธิปไตยมีฐานคติว่าไม่มีชนชั้นนำคนใดที่จะมีความฉลาดและไม่เห็นแก่ตัวเพียงพอที่จะทำการปกครองเพื่อประโยชน์ของสมาชิกทั้งสังคม ดังนั้นหนทางเดียวที่จะเป็นหลักประกันว่าผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของประชาชนทุกคนจะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาคคือ การให้ประชาชนส่วนใหญ่มีสิทธิที่จะควบคุมตัดสินใจของผู้ปกครองที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตของความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม

อำนาจในการควบคุมที่สำคัญที่สุดของประชาชนต่อการตัดสินใจของผู้ปกครองคือ อำนาจในการเลือกคู่แข่งที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการปกครอง ดังนั้น ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทนจึงมิได้กำหนดให้ประชาชนเข้ามามีอำนาจตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนโดยตรง แต่เป็นระบอบที่ให้อำนาจประชาชนในการกำหนดผู้ปกครองเข้ามาทำหน้าที่แทนโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ประชาชนจึงเป็นเสมือนหนึ่งผู้บริโภครวม ผลจากการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะโดยตัวแทน ทั้งนี้เพราะมีแต่ประชาชนภายใต้การปกครองเท่านั้นที่จะรู้ว่าตนได้รับประโยชน์อะไรจากตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการปกครอง ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงไม่จำเป็นต้องรู้ว่าตนจะตัดสินใจในการปกครองอย่างไร เปรียบเสมือนผู้ใช้รองเท้าที่ไม่จำเป็นต้องรู้ว่าเขาตัดรองเท้าอย่างไร เพียงแต่รู้ว่ารองเท้าที่ใส่นั้นทำให้เท้าเขาเจ็บหรือไม่ก็จะต้องตัดสินใจได้ว่ารองเท้านั้นเหมาะสมกับตนเองหรือไม่เพียงใด

นักประชาธิปไตยมักจะสงสัยเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะรู้ว่าจะอะไรดีโดยสมบูรณ์หรืออะไรเป็นสังขาร ในกรณีที่ต้องพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆของสังคมประชาชนจึงเชื่อว่า สิ่งเหล่านี้จะจัดการได้ด้วยผู้ชำนาญการพิเศษที่เลือกสรรมาจากประชาชนที่ผ่านการศึกษอบรม และมีเชี่ยวชาญเหมาะสมซึ่งหมายความว่าในระบอบประชาธิปไตยความเห็นและทัศนะที่หลากหลาย ฐานคติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตยคือ ปัจเจกบุคคลมีความอดทนต่อความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน ในเมื่อไม่มีผู้ใดสามารถยืนยันความถูกต้องสมบูรณ์เกี่ยวกับทัศนะของตน ดังนั้น ปัจเจกบุคคลจึงต้องยอมรับว่าทัศนะของตนอาจไม่ถูกต้องและทัศนะของผู้อื่นอาจถูกต้องก็ได้

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย คือ นักประชาธิปไตยจะต้องมีฐานคติว่าการตัดสินใจโดยประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเป็นสิ่งที่ดีมากกว่าการตัดสินใจโดยคนส่วนน้อยซึ่งหมายความว่าเสียงข้างมากมีโอกาสที่จะถูกมากกว่าเสียงข้างน้อย

4.2 เสรีภาพของมนุษย์ (Liberty) รากฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของปรัชญา ระบอบประชาธิปไตยคือ เสรีภาพของมนุษย์ ซึ่งถือว่ามนุษย์มาพร้อมเสรีภาพ การที่มนุษย์ร่วมกัน จัดตั้งรัฐก็เพื่อจุดประสงค์สำคัญในการดำรงรักษาเสรีภาพของมนุษย์ ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ในการ ปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์มิให้ละเมิดเสรีภาพของมนุษย์ดังเช่นการปกครองระบอบเผด็จการ ความคิดใดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ในระบอบประชาธิปไตยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเสรีนิยมของ ปรัชญาเมธีการเมืองสมัยใหม่หลายท่าน อาทิ ล็อก (Locke) รูสโซ (Rousseau) และมิลล์ (John Stuart Mill) เป็นต้น

ล็อกเชื่อว่าสภาวะธรรมชาติเป็นสภาวะเสรีภาพโดยสมบูรณ์ ดังนั้นการที่มนุษย์อยู่ภายใต้ ธรรมชาติอันเดียวกัน มนุษย์ย่อมมีเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สินเสมอภาคกัน แต่เนื่องจากสภาวะ ธรรมชาติมีข้อบกพร่อง กล่าวคือ สภาวะธรรมชาติไม่มีกฎหมาย ไม่มีตุลาการ และไม่มีฝ่ายบริหารที่ บังคับใช้กฎหมาย ทำให้มนุษย์ต้องใช้เหตุและผลภายใต้กฎแห่งธรรมชาติซึ่งมีแนวโน้มว่ามนุษย์จะมี อคติในการตัดสินใจเข้าข้างตัวเอง ดังนั้น ในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้มีปัญญาจึงพยายามแสวงหาแนว ทางการแก้ไขปัญหามาเพื่อการรักษาเสรีภาพของมนุษย์อย่างเสมอภาคกัน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงมาทำ สัญญาร่วมกัน จัดตั้งสมาคมการเมือง และจัดตั้งผู้แทน(trusts) เพื่อทำหน้าที่ในการบัญญัติกฎหมาย การพิทักษ์กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อปกป้องคุ้มครองเสรีภาพของมนุษย์โดยเฉพาะ เสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน

สำหรับรูสโซเห็นว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมเสรีภาพ โดยธรรมชาติมนุษย์ไม่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ดังนั้นการให้ผู้อื่นผู้ใดมาเป็นทาสจึงเป็นสิทธิที่ไม่ชอบธรรม การยอมรับความเป็นทาสของมนุษย์โดย กำเนิดก็เท่ากับเห็นว่าทาสไม่ใช่มนุษย์ แต่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติมีข้อจำกัดหลายประการที่เป็นภัย เสรีภาพของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมาทำสัญญาร่วมกันจัดตั้งประชาคมการเมืองเพื่อมอบตัวให้แก่ สังคมการเมืองเหมือนกันหมด ด้วยข้อตกลงเช่นนี้ทำให้มนุษย์มีฐานะเท่าเทียมกัน ไม่มีใครได้เปรียบ จากผู้อื่น จึงทำให้มนุษย์สามารถดำรงรักษาเสรีภาพของตนได้อย่างเสมอภาคกัน ทั้งนี้เพราะภายใต้ สัญญาประชาคมตามแนวคิดของรูสโซผู้ทรงอำนาจอธิปไตยคือประชาชนที่มารวมตัวกันและการใช้อำนาจของผู้ทรงอำนาจอธิปไตยจะต้องสนองตอบเจตจำนงทั่วไปของประชาชน คือการรักษาเสรีภาพ ของมนุษย์ทั้งเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน

ส่วนมิลล์ เห็นว่าเสรีภาพเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์โดยเฉพาะเสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็นขัดแย้งกับเสียงข้างมาก มิลล์เห็นว่าสิทธิของเสียงข้างน้อยที่ขัดแย้งกับเสียงข้างมากจะต้อง ได้รับการปกป้อง และรัฐไม่มีสิทธิที่จะสร้างความเข้มแข็งโดยการจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ เพราะคุณค่าของรัฐคือคุณค่าของปัจเจกบุคคลที่รวมตัวเข้าเป็นรัฐ นอกจากนี้มิลล์ยังเห็นว่า รัฐที่ลด ความสำคัญของบุคคลให้น้อยลงกลายเป็นเครื่องมือของรัฐแม้ว่าจะกระทำเพื่อจุดประสงค์ที่เป็น

ประโยชน์ต่อรัฐก็ตามการกระทำเช่นนั้นจะไม่นำไปสู่ความสำเร็จแต่อย่างใด ซึ่งหมายความว่าความสำเร็จของรัฐจะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่รัฐค้ำประกันคุณค่าแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

ภายใต้อิทธิพลของความคิดดังกล่าว เสรีภาพของมนุษย์จึงเป็นปรัชญารากฐานที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างเสรีภาพของระบอบประชาธิปไตยกับเสรีภาพภายใต้สภาวะธรรมชาติคือ เสรีภาพภายใต้สภาวะธรรมชาติเป็นเสรีภาพอันสมบูรณ์ที่อาจนำไปสู่การละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น แต่เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยเป็นเสรีภาพที่มีหลักประกัน หลักประกันที่ว่านี้คือ ความเสมอภาคในการใช้เสรีภาพของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเสรีภาพที่มีขอบเขตและขอบเขตที่ว่านี้คือ การไม่ละเมิดซึ่งกันและกัน เมื่อไม่มีผู้ใดละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น มนุษย์จึงมีความเสมอภาคการใช้เสรีภาพของตน

4.3 ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ (Equality) โดยธรรมชาติมนุษย์เกิดมามีความสามารถแตกต่างกัน บางคนมีความสามารถมากในการคิดคำนวณ บางคนอาจมีความสามารถมากในทางอักษรศาสตร์ บางคนอาจมีความสามารถมากในการวาดภาพหรือแกะสลัก และบางคนอาจมีความสามารถมากในเรื่องการกีฬา หรือประดิษฐ์คิดค้นความสามารถเหล่านี้ไม่มีผู้ใดทำให้หรือควบคุมให้เท่าเทียมกัน ทั้งนี้เป็นผลมาจากความแตกต่างทางพันธุกรรมที่อยู่นอกเหนือความสามารถในการควบคุมของมนุษย์ แต่ความแตกต่างในความสามารถดังกล่าวมิได้หมายความว่า จะเป็นเงื่อนไขให้มนุษย์กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีความได้เปรียบจนกระทั่งอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถทำลายได้ ดังเช่นที่ฮอบส์ (Hobbes) กล่าวว่า ผู้ที่อ่อนแอกว่าอาจรวมกำลังกันเพื่อทำร้ายผู้ที่แข็งแกร่งกว่าได้ ดังนั้น แม้มนุษย์จะมีความสามารถแตกต่างกัน แต่ โดยธรรมชาติมนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยเฉพาะความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะมีชีวิตที่ดีในสังคม

หลักการสำคัญของความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในระบอบประชาธิปไตย คือ ความเท่าเทียมกันในเรื่องของโอกาส (Equality opportunity) โดยเฉพาะโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้มีคุณภาพในการดำรงชีวิตอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้อื่น ถ้ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะพัฒนาสมรรถนะของตนให้มีคุณภาพ จะทำให้มนุษย์สามารถใช้เสรีภาพของตนเองได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ถ้าปราศจากโอกาสที่ทัดเทียมกัน มนุษย์จะไม่ใช้เสรีภาพที่เสมอภาคกันได้

ความเท่าเทียมกันในเรื่องโอกาสที่สำคัญได้แก่โอกาสในการศึกษามนุษย์จะต้องมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกันเพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้เหตุผลของตน รัฐจะอ้างข้อจำกัดใดๆ เพื่อรีดถอนสิทธิของประชาชนที่จะได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันมิได้ โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะทำให้มนุษย์มีสมรรถนะเสมอภาคกัน ทำให้มนุษย์สามารถปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากการเอาเปรียบของผู้อื่นได้ ถ้ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับ

การศึกษาจนสามารถปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากการเอาเปรียบของผู้อื่นได้ ก็เท่ากับว่ามนุษย์มีโอกาสในเรื่องอื่นๆ ที่เท่าเทียมกันด้วย

4.4 อำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty)

เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำรงรักษาเสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าอำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชน ทั้งนี้เพราะมีแต่ประชาชนเท่านั้นที่จะปกป้องรักษาเสรีภาพและความเสมอภาคของตน หากให้ผู้ปกครองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โอกาสที่ผู้ปกครองจะใช้อำนาจจะละเมิดเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนจะมีมาก

ตามแนวความคิดของล๊อคถือว่าเมื่อประชาชนมาตกลงทำสัญญาร่วมกันในการจัดตั้งสังคม ประชาชนมิได้มอบอำนาจของรัฐให้แก่ผู้ใด ล๊อคถือว่าเพื่อเป็นหลักประกันในการรักษาเสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์ อำนาจอธิปไตยจะต้องเป็นของประชาชน ประชาชนเพียงแต่แต่งตั้งผู้แทนให้ทำหน้าที่ปกครองสังคม โดยให้ผู้แทนทำหน้าที่นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ หน้าที่ต่างๆ ดังกล่าวให้เป็นอิสระต่อกัน นอกจากนี้ล๊อคยังกำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้แทนที่ประชาชนกำหนดให้ทำหน้าที่ในการปกครองรัฐมีเพียงหน้าที่ แต่ไม่มีสิทธิที่จะละเมิดอำนาจของประชาชน ประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย มีสิทธิที่จะถอดถอนผู้แทนเมื่อใดก็ได้ ถ้าหากปรากฏว่าผู้แทนในการปกครองมิได้ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน ล๊อคเปรียบเทียบการปกครองเหมือนการจัดตั้งทรัสต์ (Trust) โดยประชาชนเป็นเจ้าของผู้จัดตั้งทรัสต์ และเป็นผู้รับประโยชน์จากทรัสต์ ส่วนผู้บริหารทรัสต์ (Trustee) เป็นแต่เพียงตัวแทนที่มีหน้าที่ในการบริหารเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของทรัสต์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ อำนาจอธิปไตยจึงเป็นของปวงชนที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และเป็นหลักการสำคัญในการดำรงรักษาเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนไว้อย่างมั่นคง

สำหรับรุสโซถือว่าอำนาจอธิปไตยจะต้องเป็นของประชาชนเท่านั้นจะโอนหรือแบ่งแยกมิได้ โดยนัยนี้อาจกล่าวได้ว่ารุสโซเป็นปรัชญาเมธีที่เข้มงวดในเรื่องอำนาจอธิปไตยของปวงชนเป็นอย่างยิ่ง รุสโซถือว่าแม้แต่ประชาชนเท่านั้นที่จะรักษาเสรีภาพของตน ดังนั้น ประชาชนจึงต้องเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยตรง รุสโซถึงกับกล่าวว่า ประชาชนใดที่ใช้ระบบผู้แทนราษฎร ประชาชนนั้นก็ไม่ใช่เสรีอีกต่อไป แสดงว่ารุสโซมิได้ไว้วางใจระบบผู้แทนแม้แต่น้อย เป็นการยืนยันว่าจะต้องให้ประชาชนเท่านั้นเป็นผู้ทรงอำนาจอธิปไตย เสรีภาพของประชาชนจึงได้รับการปกป้องอย่างมั่นคง เพราะประชาชนย่อมไม่ทำลายเสรีภาพของตนเอง

ดังนั้น หลักประกันที่ดีที่สุดที่จะควบคุม กำกับ และตรวจสอบได้ ผู้ปกครองทำการปกครองด้วยคุณธรรมและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนก็คือ การให้อธิปไตยเป็นของปวงชนเท่านั้น เพราะปวงชนย่อมได้อำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของปวงชนเสมอ

5. หลักการของระบบประชาธิปไตย

จากปรัชญาระบอบประชาธิปไตยดังกล่าว ทำให้ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองที่สะท้อนถึงความศิวิไลซ์ของสังคมมนุษย์ ระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นระบอบการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง โดยประกอบด้วยหลักการ ดังต่อไปนี้⁵

5.1 หลักการปกครองที่ประชาชนมอบหมาย

หลักการสำคัญอันเปรียบเสมือน หัวใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ ความเท่าเทียมกันและความเสมอภาคกันของคนในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคนทุก ๆ คนในสังคมจะมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเต็มเปี่ยมในตัวเอง แต่คนในสังคมก็ไม่อาจจะ อยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากกฎเกณฑ์ ปราศจากกฎระเบียบ หรือปราศจากผู้ปกครอง ทั้งนี้เพราะการอยู่ร่วมกันในลักษณะเช่นนั้น อาจจะก่อให้เกิด ความวุ่นวายและสับสน อันจะทำให้สภาพของสังคมนั้นไม่แตกต่างไปจากสภาวะสงคราม ขาดความปลอดภัย และขาดความมั่นคงในชีวิตของตนและครอบครัวด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงต้องยอมสละสิทธิ เสรีภาพและผลประโยชน์บางประการของตน โดยการมอบอำนาจที่มีอยู่นั้นให้กับตัวแทน ซึ่งประชาชนเลือกสรรแล้ว ให้มีหน้าที่และอำนาจที่เหนือกว่าตนในการปกครอง โดยที่ผู้แทนหรือผู้ปกครองนั้นจะต้อง ปกครองประชาชนหรือคนในสังคมให้ตรงตาม เป้าหมายและหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือการปกป้องสิทธิ เสรีภาพ และรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคตลอดจนกระทั่งผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ หน้าที่หลักของตัวแทนที่มา เป็นผู้ปกครองประเทศ คือ ต้องปกป้องและคุ้มครอง สิทธิรวมถึงเสรีภาพของประชาชน และ ต้องคุ้มครองประโยชน์ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความเสมอภาคของประชาชน

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองไม่ได้มีหน้าที่เพียง 2 ประการดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น หน้าที่อื่นของผู้ปกครองที่ จะต้องกระทำจะเป็นประการใดนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ผู้ใต้การปกครองหรือประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจในแต่ละ ประเทศและความต้องการดังกล่าวของประชาชนจะมีบัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมายอื่น ๆ ทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองจะเป็นไปตามกระบวนการ และขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้

หน้าที่อื่น ๆ ของผู้ปกครอง ต่างมีเป้าหมายเพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้นจึงทำให้เกิดองค์กรต่าง ๆ ขึ้นในสังคม เพื่อทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนให้ครอบคลุมทั่วถึง รวมทั้งให้เกิดความรวดเร็วทันต่อความจำเป็น และ

⁵ สุขุม นวลสกุล การเมืองการปกครองไทย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2543

ความต้องการของประชาชน ทั้งในเรื่องของความปลอดภัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ การศึกษา สาธารณสุข คมนาคม ฯลฯ ทั้งนี้หากจะกล่าวให้ชัดเจนแล้ว องค์กรเหล่านี้ต่างมีกำเนิดมาจากความต้องการโดยรวมของประชาชนทั้งสิ้น ซึ่งอำนาจและบทบาทรวมตลอดถึงการ ปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ มีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บท กำหนดอำนาจและหน้าที่โดยรวมกว้าง ๆ และมีองค์กรตัวแทนของประชาชนที่จะอาสาเป็นผู้ปกครองเรียกว่า "พรรคการเมือง"

พรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แทนประชาชนในการป้องกันสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของ ประชาชนตามแนวนโยบายที่แถลงไว้กับประชาชน

ฉะนั้นหน้าที่หลักของ ผู้บริหารประเทศจึงมีอยู่สองประการสำคัญประการแรกคือ หน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และอีกประการหนึ่งคือ หน้าที่ที่ผู้ปกครองได้เสนอ หรือแถลงไว้ต่อประชาชน โดยผ่านองค์กรตัวแทนที่เรียกว่า "พรรคการเมือง" ซึ่งประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมี พรรค การเมืองเป็นกลไกในการก่อให้เกิดเจตจำนงร่วมกันของประชาชนเพื่อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นตัวแทนของประชาชน เมื่อได้รับเลือกตั้ง ใช้อำนาจตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ในการดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการไปตามอำนาจและหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และตามแนวนโยบายที่ได้นำเสนอไว้

5.2 หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการของระบอบประชาธิปไตยในเรื่องอำนาจการปกครองและบริหารประเทศยึดถือ แนวความคิด และหลักการของจอห์น ล็อก และมองเตสกีเออ หลักการสำคัญของการใช้อำนาจ หลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยแบ่งอำนาจออกเป็น 3 อำนาจคือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ

5.2.1 อำนาจนิติบัญญัติอำนาจนิติบัญญัติเป็นอำนาจในการบัญญัติกฎหมายเป็นสำคัญ ส่วน หน้าที่อื่น ๆ นอกจากการบัญญัติกฎหมายนั้นก็สามารถมีเพิ่มเติมได้ ซึ่งทั้งนี้แล้วแต่ว่าในแต่ละ ประเทศนั้น ๆ ว่ารัฐธรรมนูญจะบัญญัติอำนาจหน้าที่ของอำนาจ นิติบัญญัติเพิ่มเติมไว้อย่างไร

อำนาจนิติบัญญัตินี้ถือได้ว่า เป็นอำนาจที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองและบริหารประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ฝ่าย บริหารหรือฝ่ายปกครองอันได้แก่ รัฐ หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะสามารถดำเนินการใด ๆ ก็ตามอันเกี่ยวเนื่อง กับการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์ของ ประชาชนได้นั้น จะต้องมีความหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติเป็น ผู้ตราหรือบัญญัติให้อำนาจนั้นไว้ ซึ่งหากปราศจากกฎหมายที่บัญญัติหรือให้อำนาจไว้ ฝ่ายบริหารหรือผู้ปกครองประเทศ ก็ไม่สามารถจะ กระทำการใด ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การดูแลความสงบเรียบร้อยของประเทศหรือของประชาชน เรื่องของงบประมาณแผ่นดิน รวมทั้งการบริการสาธารณะ เป็นต้น

การปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยนั้น อำนาจอธิปไตยจะมาจากตัวแทนของประชาชน ตามกระบวนการที่รัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศได้บัญญัติไว้ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วอำนาจอธิปไตยจะ มาจากการเลือกตั้งโดยเสรีประเทศไทยนั้น ที่มาของอำนาจอธิปไตยจะเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและ กฎหมายเลือกตั้งรวมถึง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการได้มาของ อำนาจอธิปไตยนั้นมาจากประชาชนเลือก สมาชิกวุฒิสภากำหน้าที่บัญญัติ กฎหมายควบคุมการ บริหารราชการแผ่นดิน และให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญของ ประเทศเช่นให้ความเห็นชอบในการ แต่งตั้ง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การประกาศสงคราม การบัญญัติกฎหมายเพื่อให้อำนาจ และ หน้าที่แก่บุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะต้องตอบสนองความ ต้องการของ ประชาชนโดยส่วนรวมเช่น พระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดิน หากไม่มีกฎหมาย ที่ บัญญัติให้อำนาจแก่กระทรวง ทบวง กรม หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในการนำภาษีอากรของประชาชนไป ใช้จ่ายเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชนหรือประโยชน์ของชาติแล้ว นั้นหมายความว่าไม่มีหน่วย งาน ใดของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ใดของรัฐมีอำนาจที่จะนำ เงินงบประมาณไปใช้ได้ อันจะทำให้การบริหาร งานราชการแผ่นดินสะดุดหยุดชะงัก ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่ จะต้องมีการบัญญัติให้อำนาจ ดังกล่าวไว้ หรือในเรื่องของการสั่งการบังคับบัญชาในการบริหารราชการแผ่นดิน นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ข้าราชการประจำต่าง ๆ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติในการให้อำนาจในการสั่งการไว้ งาน บริหารราชการแผ่นดินก็ไม่สามารถดำเนินการได้ ความเสียหายและความเดือดร้อน ก็จะต้องอยู่กับ ประชาชน เพื่อให้การใช้อำนาจอธิปไตยเป็นไปโดยชอบธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมี การ ควบคุมการใช้อำนาจอธิปไตยด้วย วิธีการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติไว้หลายวิธีและวิธี หนึ่ง โดยการให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารด้วยวิธีการ "ยุบสภา" เป็นการคืนอำนาจให้กับ ประชาชนในการ เลือกตั้งตัวแทนฝ่ายนิติบัญญัติใหม่ รวมทั้งการพิจารณาความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ ออกโดยรัฐสภาโดย "ศาลรัฐธรรมนูญ"

5.2.2 อำนาจบริหาร

อำนาจบริหารเป็นอำนาจที่เกี่ยวข้องกับ บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามกฎหมายและ ตามแนวนโยบายที่ได้แถลงไว้กับประชาชน ฝ่ายบริหารจะมีอำนาจในการบริหารงานราชการแผ่นดิน หรือปกครองประเทศได้นั้น จะต้องมีการบัญญัติให้อำนาจไว้ เนื่องจากการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย จะต้องใช้หลักนิติธรรม หรือหลักการปกครองโดยกฎหมายซึ่งกฎหมายที่บัญญัติโดย ตัวแทนของประชาชนหรือที่เรียกว่าฝ่ายนิติบัญญัตินั้น จะบัญญัติกฎหมายให้ อำนาจและหน้าที่แก่ ฝ่ายบริหารเพื่อประโยชน์ของประชาชน ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

การทำงานของฝ่าย บริหารและฝ่ายนิติบัญญัติต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือหากฝ่ายนิติบัญญัติได้บัญญัติกฎหมายที่ไม่เอื้ออำนวยให้ฝ่ายบริหารทำงานได้ หรือไม่สามารถปกครองประเทศได้ตรงตามแนวนโยบายที่เสนอไว้แก่ประชาชนหรือฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายที่ขัดต่อหลักการของการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว ฝ่ายบริหารก็สามารถควบคุมการทำงานหรือถ่วงดุลอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติได้ด้วยการ "ยุบสภา" ดังที่กล่าวมาแล้ว และในทำนองเดียวกันหากฝ่ายนิติบัญญัติได้บัญญัติ กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่แก่ฝ่ายบริหารตามกระบวนการของรัฐธรรมนูญ และเอื้อต่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเพื่อให้ฝ่ายบริหารดำเนินการตามอำนาจ หน้าที่และแนวนโยบายแล้ว แต่ฝ่ายบริหารกลับใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายนั้นเกินขอบเขตไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน หรือแม้กระทั่งการบริหารนั้นไม่ตรงตาม เจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ฝ่ายนิติบัญญัติก็สามารถควบคุม หรือยับยั้งการบริหารประเทศของฝ่ายบริหารได้ โดยกระบวนการในการควบคุม ยับยั้ง หรือถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหารตาม อาทิเช่น การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติติติวณ การเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ ฝ่ายบริหารเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ เป็นต้น

5.2.3 อำนาจตุลาการ

มีหน้าที่ในการ ใช้กฎหมายให้เป็นไปตามความต้องการหรือเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อให้ เกิดความยุติธรรมในสังคม และเนื่องจากอำนาจตุลาการเป็นอำนาจในการใช้กฎหมายให้ เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม ดังนั้นอำนาจตุลาการจึงเป็นอำนาจที่มีอิสระกว่าอำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจบริหาร โดยผู้ที่ทำหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการคือ ศาล ซึ่งศาลของแต่ละประเทศในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้ศาลของแต่ละประเทศจะมีรูปแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระบบของกฎหมายที่ใช้ว่า เป็นระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) หรือเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และนอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ อีก อาทิเช่น พัฒนาการของระบบกฎหมายภายในประเทศนั้น ๆ สภาพของสังคม รวมกระทั่งการเมือง การปกครอง ของประเทศดังกล่าวด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าอำนาจตุลาการจะเป็นอำนาจที่มีอิสระมากกว่าอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารก็ตาม แต่อำนาจตุลาการก็ยังคงยังเป็นอำนาจหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการปกป้อง และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชนให้เป็นไปตามหลักการของระบอบประชาธิปไตย

เนื่องจากอำนาจตุลาการ เป็นอำนาจในการใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คนในสังคม ดังนั้นตุลาการหรือศาลซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการจึงมีอำนาจที่เป็นอิสระในการใช้ดุลยพินิจที่จะใช้กฎหมายที่บัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนด้วยความยุติธรรม แต่โดยทั่วไปแล้วการใช้อำนาจของศาลจะมีกระบวนการกลั่นกรองให้เกิดความยุติธรรม และมีความเป็นธรรมในสังคม ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความยุติธรรมสูงสุดแก่ประชาชน

6. บทสรุป

ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ถือกำเนิดมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยตรง จนมาสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน ซึ่งเป็นการเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ในการตัดสินใจแทนประชาชนส่วนใหญ่

ส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยยั่งยืนและมั่นคงมาจนถึงปัจจุบันคือ ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดจากความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ยึดมั่นในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ เคารพในเสรีภาพของมนุษย์ อำนาจสูงสุดหรืออำนาจอธิปไตยต้องเป็นของปวงชน นอกจากนี้ปรัชญาดังกล่าวแล้ว หลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่ผู้ปกครองหรือผู้บริหารราชการแผ่นดินต้องถือปฏิบัติ คือต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และต้องมีการตรวจสอบถ่วงดุล อำนาจอธิปไตย ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ สิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุดในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

นรนิติ เศรษฐบุตร การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล .ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร 2555

บุศรา นิยมเวช ประชาธิปไตยแบบพอเพียงในประเทศไทย วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 ก.ค-ธ.ค. 2555

ปรีดี พนมยงค์. ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นโดย. www.pub-law.net

มนตรี เจนวิทย์การ. ระบอบประชาธิปไตยไทยจะ何去何ต : อนาคตประชาธิปไตยเสรีนิยมท่ามกลางกระแสความครอบงำของอำนาจนิยม. www.kpi.ac.th/media/pdf.

สุขุม นวลสกุล . การเมืองและการปกครองไทย .ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,2543

สมบัติ อารังธัญวงศ์ การเมือง:แนวคิดและการพัฒนา ,เสมาธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 22 ,2558

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร สำนักประชาสัมพันธ์ สภาผู้แทนราษฎร, 2557

อมร รักษาสัตย์ ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539.